

TATJANA LAZOVIĆ

MAŠINSKI ELEMENTI

1

zbirka zadataka

Dr Tatjana M. Lazović, dipl.inž.maš.

Redovni profesor na Katedri za Opšte mašinske konstrukcije
Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

MAŠINSKI ELEMENTI 1 – Zbirka zadataka

III izdanje

Recenzenti:

Prof.dr Radivoje Mitrović, Mašinski fakultet Beograd
Prof.dr Mileta Ristivojević, Mašinski fakultet Beograd

Izdavač:

MAŠINSKI FAKULTET
Univerziteta u Beogradu,
Ul. Kraljice Marije br.16, Beograd
Tel.: (011) 3370 760
Fax.: (011) 3370 364

Za izdavača:

Prof.dr Radivoje Mitrović, dekan

Glavni i odgovorni urednik:

Prof.dr Milan Lečić

Odobreno za štampu odlukom Dekana Mašinskog fakulteta u Beogradu
br. 11/2020 od 13.07.2020.

ISBN 978-86-6060-048-8

Tiraž: 300 primeraka

Štampa:

PLANETA – print

---

*Zabranjeno preštampavanje i fotokopiranje
Sva prava zadržava izdavač i autor*

U N I V E R Z I T E T U B E O G R A D U

Tatjana Lazović

MAŠINSKI ELEMENTI 1

z b i r k a z a d a t a k a

M A Š I N S K I F A K U L T E T

Beograd, 2020

Predgovor I izdanju

Zbirka zadataka iz Mašinskih elemenata 1 je pomoćni udžbenik namenjen studentima mašinstva u cilju njihovog lakšeg i boljeg ovladavanja znanjima iz ovog predmeta.

Sadržaj knjige je podeljen u četiri dela. Zadaci su dati u prvom delu i grupisani su po odgovarajućim poglavljima, a u skladu sa nastavnim programom predmeta Mašinski elementi 1 na Mašinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. U okviru svakog poglavlja, zadaci su raspoređeni od jednostavnijih ka složenijim.

Drugi deo zbirke čine rešenja zadataka. U slučajevima jednostavnijih zadataka, data su samo konačna rešenja. Kod složenijih zadataka, delimično je dat postupak rešavanja, rešenja pojedinih koraka postupka rešavanja, a prikazani su i podaci usvojeni iz odgovarajućih tablica. Pojedina rešenja su detaljno ilustrovana.

Kombinovani zadaci, koji delimično ili potpuno obuhvataju sadržaj kursa iz Mašinskih elemenata 1, dati su u trećem poglavlju. Oni predstavljaju odabrane ispitne zadatke, koje je autor pripremala u prethodnih nekoliko godina održavanja nastave iz Mašinskih elemenata 1 na Mašinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Uz kombinovane zadatke detaljno su prikazani postupci rešavanja sa rezultatima.

Tablice sa podacima potrebnim za rešavanje zadataka nalaze se u četvrtom delu zbirke. Sadržaj tabličnog materijala je ograničenog obima, prilagođen primeni u ovoj zbirci.

Metodologija proračuna mašinskih elemenata, izrazi, termini, oznake, kao i tablični podaci u prilogu zbirke usklađeni su sa materijom izloženom u udžbeniku prof. dr M. Ognjanovića „Mašinski elementi“, u izdanju Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

S obzirom da se radi o prvom izdanju knjige, autor je svesna postojanja izvesnih grešaka, prvenstveno u domenu tehničke obrade teksta. Korisnici se ljubazno pozivaju da ukažu na uočene greške, kao i da daju svoje komentare i korisne sugestije na adresu me1zbirka@gmail.com, na koje će autor sa zadovoljstvom odgovoriti.

U Beogradu, februara 2013.

Autor

Predgovor II izdanju

U drugom izdanju su ispravljene sve do sada uočene greške. Zbirka je dopunjena odabranim kombinovanim zadacima (VI, VII i VIII), pripremanim od strane autora, za ispite iz Mašinskih elemenata 1, održane na Mašinskom fakultetu u Beogradu, u periodu između dva izdanja. Tablice 5, 8 i 9 su izmenjene i/ili dopunjene.

Autor će biti veoma zahvalna korisnicima ove knjige, ako ukažu na uočene greške i daju komentare i sugestije u vezi sa sadržajem (adresa: me1zbirka@gmail.com), što će doprineti poboljšanju kvaliteta zbirke u narednom izdanju.

U Beogradu, septembra 2016.

Autor

Predgovor III izdanju

U trećem izdanju su ispravljene sve u međuvremenu uočene greške. Zbirka je dopunjena sa još četiri detaljno rešena ispitna zadatka. Poglavlje o standardnim brojevima i standardnim dužinskim merama je svedeno na jedan zadatak.

Metodologija proračuna mašinskih elemenata, izrazi, termini, oznake, kao i većina tabličnih materijala u prilogu zbirke usklađeni su sa materijom izloženom u udžbeniku „Mašinski elementi 1“ grupe autora (prof. dr Radivoje Mitrović, prof. dr Mileta Ristivojević i prof. dr Božidar Rosić) sa Katedre za Opšte mašinske konstrukcije Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, kao i sa materijom izloženom u udžbeniku prof. dr M. Ognjanovića „Mašinski elementi“, u izdanju Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Korisnici izdanja se ljubazno pozivaju da ukažu na uočene greške, kao i da daju svoje, autoru uvek dobrodošle, komentare i korisne sugestije na adresu me1zbirka@gmail.com.

U Beogradu, jula 2020.

Autor

SADRŽAJ

Zadaci

1. Standardni brojevi i standardne dužinske mere.....	1
2. Tolerancije i naleganja	2
3. Opterećenja, naprezanja, naponi i stepen sigurnosti	7
4. Vratila, osovine i klinovi.....	15
5. Kotrljajni i klizni ležaji	30
6. Navoji i navojni parovi.....	40

Rešenja zadataka	53
-------------------------------	-----------

Rešeni ispitni zadaci

I	83
II	89
III	95
IV	103
V	110
VI	117
VII	124
VIII	131
IX	139
X	146
XI	153
XII	161

Prilog	167
---------------------	------------

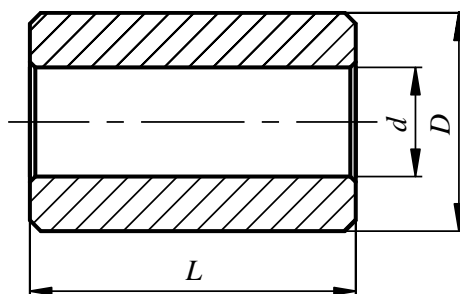
Literatura.....	195
------------------------	------------

ZADACI

1.

**STANDARDNI BROJEVI I
STANDARDNE DUŽINSKE MERE**

- 1.1.** Na osnovu proračuna čvrstoće, dobijene su dimenzije čaure prikazane na slici 1.1: d – unutrašnji prečnik i D – spoljašnji prečnik. Odrediti nazivne vrednosti ovih dimenzija prema zadatom redu standardnih brojeva.

Slika1.1

Red	d mm	D mm
		35
a)	Ra5	
b)	Ra10	
c)	Ra20	
d)	Ra40	
e)	Ra80	

2.

TOLERANCIJE I NALEGANJA

2.1. Odrediti toleranciju i granične mere (donju i gornju) tolerisanih mera*:

a) $23 \pm 0,1$;	b) $52 \begin{smallmatrix} 0 \\ -0,025 \end{smallmatrix}$;
c) $14 \begin{smallmatrix} 0,041 \\ 0 \end{smallmatrix}$;	d) $10 \begin{smallmatrix} +0,020 \\ -0,015 \end{smallmatrix}$;
e) $63 \begin{smallmatrix} -0,002 \\ -0,022 \end{smallmatrix}$;	f) $80 \begin{smallmatrix} +0,010 \\ \end{smallmatrix}$;
g) $105 \begin{smallmatrix} 0 \\ -0,05 \end{smallmatrix}$;	h) $2 \pm 0,005$.

2.2. Odrediti granična odstupanja i toleranciju, ako su poznate nazivna mera i granične mere (donja i gornja)*:

a) $d = 70$	$d_d = 69,990$	$d_g = 70,015$;
b) $d = 130$	$d_d = 129,952$	$d_g = 130$;
c) $d = 63$	$d_d = 62,958$	$d_g = 62,998$;
d) $d = 12$	$d_d = 12$	$d_g = 12,006$;
e) $D = 5$	$D_d = 5,002$	$D_g = 5,012$;
f) $D = 19$	$D_d = 18,986$	$D_g = 19$;
g) $D = 45$	$D_d = 44,98$	$D_g = 45,02$;
h) $D = 111$	$D_d = 110,967$	$D_g = 111,010$.

---

*) Sve mere su izražene u mm

- a) $d = 4^{+0,012}$ $d_s = 4,02$;
 b) $d = 29_{-0,084}$ $d_s = 28,906$;
 c) $D = 71^{+0,012}$ $D_s = 70,99$;
 d) $D = 90^{+0,3}$ $D_s = 90,7$;
 e) $d = 115_{-0,400}^{-0,180}$ $d_s = 114,28$.

2.6. Grafički prikazati tolerancijska polja i uneti nazivnu meru, granične mere, granična odstupanja i visinu tolerancijskog polja* :

- a) $d = 10 \text{ h}6$;
 b) $D = 50 \text{ G}5$;
 c) $D = 67 \text{ H}9$;
 d) $d = 93 \text{ u}7$;
 e) $d = 111 \text{ c}10$;
 f) $D = 154 \text{ E}8$.

2.7. Grafički prikazati tolerancijska polja i na osnovu izmerene stvarne mere utvrditi da li je mašinski deo ispravan ili nije. Ako deo nije ispravan, konstatovati da li se može doraditi?*

- a) $d = 40 \text{ j}_s9$ $d_s = 40,04$;
 b) $d = 15 \text{ g}6$ $d_s = 14,998$;
 c) $D = 120 \text{ H}10$ $D_s = 120,2$;
 d) $D = 75 \text{ F}8$ $D_s = 75,054$;
 e) $D = 83 \text{ U}8$ $D_s = 82,83$;
 f) $d = 111 \text{ f}7$ $d_s = 110,92$.

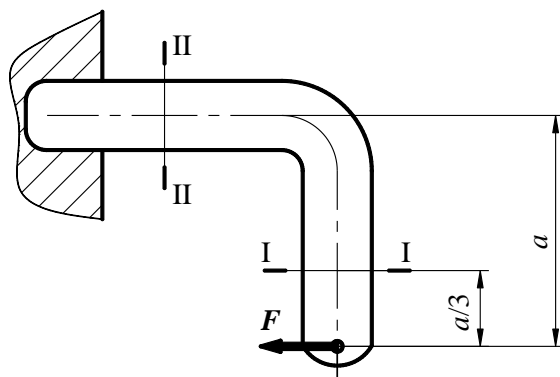
*) Sve mere su izražene u mm

3.

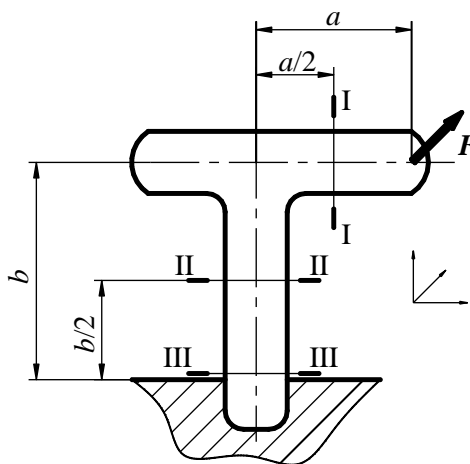
OPTEREĆENJA, NAPREZANJA,
NAPONI I STEPEN SIGURNOSTI

3.1. Prikazati dijagrame napadnih opterećenja i odrediti vrednosti napadnih opterećenja u zadatim poprečnim presecima nosača a) i b) sa slike:

a)

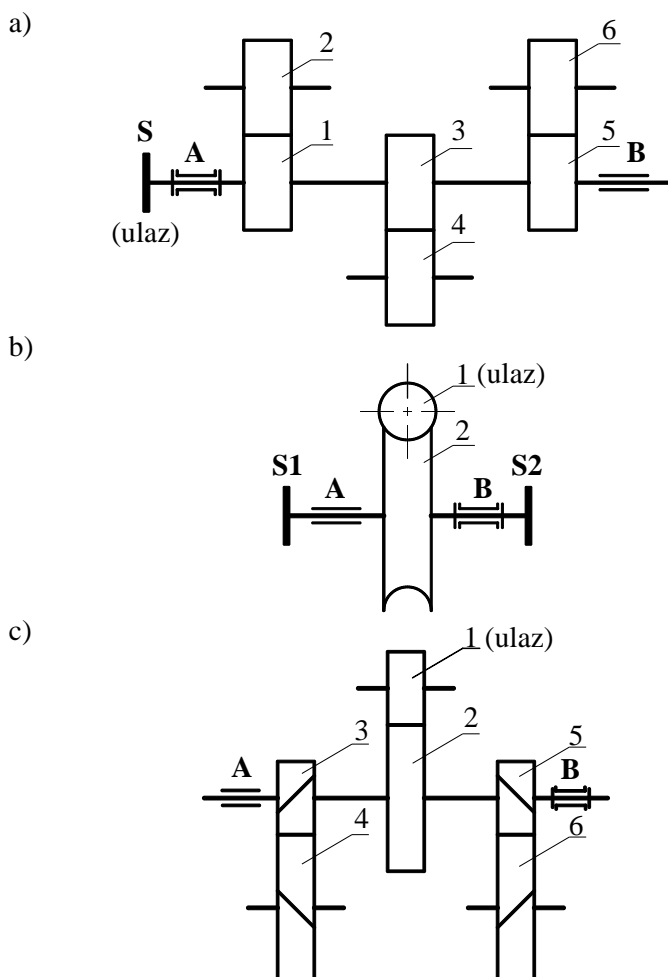
b)

4.

VRATILA, OSOVINE
I KLINOVI

4.1. Za vratilo AB prikazati dijagrame obrtnog momenta:

5.

KOTRLJAJNI IKLIZNI LEŽAJI

5.1. Popuniti tablicu podacima o kotrljajnim ležajima zadatih oznaka:

	Oznaka ležaja	Naziv	d mm	D mm	B mm	C kN	C_0 kN
a)	6306						
b)	22309						
c)	NA4907						
d)	30310						
e)	7216						
f)	3308						
g)	1212						
h)	N317						

6.**NAVOJI I NAVOJNI PAROVI**

6.1. Odrediti osnovne geometrijske karakteristike navoja, na osnovu oznake:

- a) M10;
- b) M8x1;
- c) M16 – 7H;
- d) M12x1,25 – 5f;
- e) M12 – 6g7f;
- f) M20x5P2,5 – 7h;
- g) Tr36x6;
- h) Tr48 – LH.

6.2. Odrediti hod i ugao nagiba srednje zavojnice navoja M20, ako je navoj:

- a) jednostruki;
- b) dvostruki.

6.3. Odrediti redukovani koeficijent trenja, redukovani ugao trenja, ugao nagiba zavojnice navoja i proveriti samokočivost navoja navojnog para:

- a) M16 (koeficijent trenja u navojnom spoju $\mu = 0,16$);
- b) Tr16 (koeficijent trenja u navojnom spoju $\mu = 0,15$);
- c) Tr18x8P2 (koeficijent trenja u navojnom spoju $\mu = 0,15$).

6.4. Odrediti napone (površinski i zapreminske) u navojcima navoja Tr40 navojnog spoja, ako je opterećenje jednog navojka $F_1 = 1$ kN. Faktor smanjenja noseće površine navoja je $\xi_k = 0,75$.

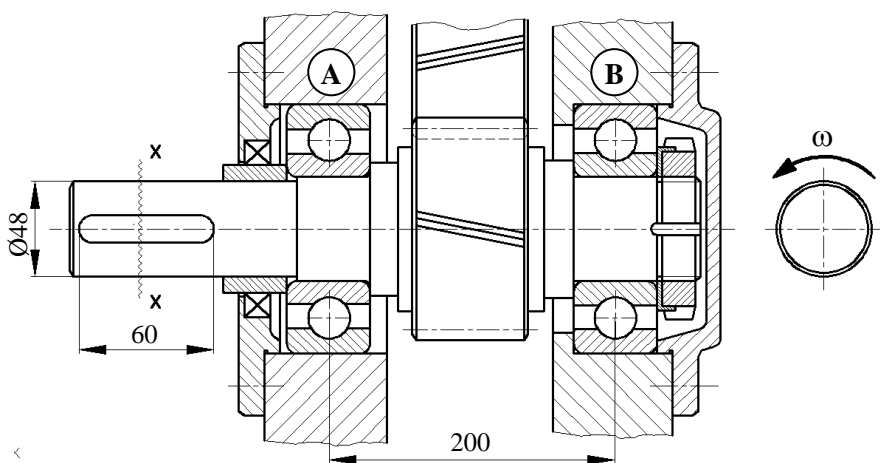
REŠENJA

REŠENI ISPITNI ZADACI

I

Izlazno vratilo prenosnika snage je prikazano na slici 1. U osloncima A i B vratila se nalazi po jedan prsteni jednoredi kuglični kotrljajni ležaj 6310. Na sredini raspona između oslonaca vratila, nalazi se cilindrični zupčanik sa kosim zupcima ($T = 330 \text{ Nm}$; $F_r = 2300 \text{ N}$; $F_a = 1275 \text{ N}$; $d_w = 110 \text{ mm}$).

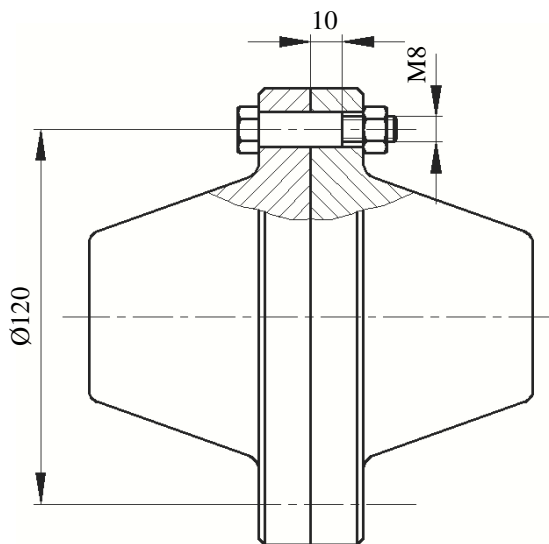

Slika 1.

1. Grafički prikazati naleganje unutrašnjeg prstena kotrljajnog ležaja A i rukavca vratila. Odstupanja prečnika unutrašnjeg prstena ležaja su: $ES = 0$ i $EI = -0,012$, a odstupanja prečnika rukavca vratila su određena poljem **k6**.
2. Prikazati šemu opterećenja vratila u dve međusobno upravne ravni i dijagrame napadnih opterećenja vratila: F_a i T .
3. Izabrati prizmatični klin bez nagiba sa zaobljenjem (tip A) za prenošenje obrtnog momenta sa vratila na glavčinu spojnice i proveriti njegovu površinsku čvrstoću. Materijal klina je čelik **Č 0545 (E295)**.
4. Proveriti stepen sigurnosti vratila na mestu spojnice (u preseku **x-x**). Materijal vratila je **Č0545 (E295)**. Faktor dinamičke čvrstoće vratila u

posmatranom poprečnom preseku je **2**. Vratilo u toku rada često menja smer obrtanja.

5. Odrediti odnos radnog veka ležaja u osloncima **A** i **B**.
6. Na vratilo sa slike 1 treba ugraditi krutu spojnicu (Slika 2). Obodi spojnice su spojeni sa **6** zavrtnjeva **M8**, klase čvrstoće materijala **3.6**. Proveriti stepene sigurnosti zavrtnjeva, pod pretpostavkom ravnomerne raspodele opterećenja na sve zavrtnje grupe zavrtnajske veze.

Slika 2.

R e š e n j e

1.

Odstupanja spoljašnje mere u naleganju unutrašnjeg prstena ležaja i rukavca vratila: $\text{Ø}50\text{k}6 = \text{Ø}50_{0,002}^{0,018}$.

Tolerancije unutrašnje i spoljašnje mere: $T = 0,012$ i $t = 0,016$.

Tolerancija naleganja:

$$T_n = P_g - P_d = 0,030 - 0,002 = 0,028 \text{ mm};$$

$$T_n = T + t = 0,012 + 0,016 = 0,028 \text{ mm}.$$

LITERATURA

1. Mitrović, R., Ristivojević, M., Rosić, B.: Mašinski elementi 1, Mašinski fakultet, Beograd, 2019.
2. Ognjanović, M.: Mašinski elementi, Mašinski fakultet, Beograd, 2014.
3. Veriga, S.: Mašinski elementi, I i II, Mašinski fakultet, Beograd, 1990.
4. Krsmanović, V., Mitrović, R.: Klizni i kotrljajni ležaji, Mašinski fakultet Univerziteta u Beogradu, Zavod za udžbenike, Beograd, 2015.
5. Mitrović, R., Ristivojević, M.: Tolerancije, Biblioteka Mašinstvo, Priručnik br.8, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2004.
6. Ristivojević, M.: Navojni spojevi, Biblioteka Mašinstvo, Priručnik br.9, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2003.
7. Mitrović, R.: Kotrljajni ležaji, Biblioteka Mašinstvo, Priručnik br.12, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2004.
8. Mitrović, R.: Klizni ležaji, Biblioteka Mašinstvo, Priručnik br.13, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2003.
9. Plavšić, N., Ristivojević, M., Mitrović, R., Rosić, B., Subić, A.: Mašinski elementi – Zbirka zadataka, Mašinski fakultet, Beograd, 1990.
10. Plavšić, N., Janković, M., Ristivojević, M., Mitrović, R., Rosić, B., Obradović, P.: Mašinski elementi – Zbirka rešenih ispitnih zadataka, Mašinski fakultet, Beograd, 2000.

11. Plavšić, N., Ristivojević, M., Mitrović, R., Rosić, B., Janković, M., Obradović, P.: *Mašinski elementi – Priručnik za vežbe*, Mašinski fakultet, Beograd, 2006.
12. Ristivojević, M., Mitrović, R., Lazović, T.: *Mašinski elementi 1 – za drugi razred mašinske škole*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2004.
13. Mitrović, R., Ristivojević, M., Stamenić, Z.: *Mašinski elementi 2 – za treći razred mašinske škole*, Zavod za udžbenike, 2006.
14. Plavšić, N., Šijački-Žeravčić, V., Stamenić, Z.: *Tablice mašinskih materijala, profila, limova i žica*, Mašinski fakultet, Beograd, 2004.
15. Зинин, Б.С., Ройтенберг, Б.Н.: *Сборник задач по допускам и техническим измерениям*, Высшая школа, Москва, 1988.
16. Леликов, О.П.: *Основы расчета и проектирования узлов машин*, Машиностроение, Москва, 2007.
17. Decker, K.-H.: *Maschinen-elemente*, Carl Hanser Verlag, München, Wien, 2001.
18. *Rolling bearings in industrial gearboxes*, Publ.4560 E, SKF, 1997.
19. *Bearing arrangements*, Publ.4300, SKF Group, 1995.
20. *SKF General catalogue 6000 EN*, SKF Group, 2005.
21. *INA-FAG Rolling Bearings Catalogue*, Schaeffler Group, 2008.